

IDENTITATEA ETNICĂ ÎN CONDIȚIILE REALIZĂRII OPȚIUNII EUROPENE A REPUBLICII MOLDOVA

Elena Balan, dr. în șt. polit.

Institutul de Cercetări Juridice, Politice și Sociologice, Chișinău, R. Moldova

ETHNIC IDENTITY IN THE EUROPEAN OPTION CONDITION REALIZATION OF THE REPUBLIC OF MOLDOVA

The landmarks are displayed and analyzed in the article – key to constituting the concept of „ethnic identity” the same are pointed out the fundamental components of the phenomenon in question and their evolution under the conditions of realizing the European option of the Republic of Moldova.

Un loc și un rol prioritar în sistemul identitar îi revine identității etnice. *Identitatea etnică reprezintă sentimentul de apartenență la o anumită comunitate etnică după anumiți parametri ai etnogenezei: biologici, de rasă (rădăcinile de neam), teritorial-climaterici (teritoriul istoric) și socioculturali (istoria poporului său, simbolurile etnice ale culturii și religiei, etc.) care s-au constituit pe parcursul dezvoltării istorico-culturale a comunității în cauză.*

Identitatea etnică se prezintă ca un factor primordial în constituirea conștiinței de sine, ca subiect etnic ca unul din nivelurile de bază în devenirea conștiinței etnice [1, p.73]. E de menționat aici atitudinea individului față de etnia sa și față de apartenența sa etnică, care poate fi atât pozitivă, cât și negativă. În cazul atitudinii pozitive sunt posibile astfel de fenomene ca etnocentrismul, etnofanatismul, în forme excesive – naționalismul și fascismul. În acest context, nu poate fi ocolită luarea în cont a atitudinii față de alte etnii. Pentru atitudinea negativă față de etnia în cauză este utilizat termenul „etnonegativism”.

Un loc aparte în problematica ce ține de domeniul fenomenului etnic identității etnice îl ocupă așa-numitul *conflict cultural*, în cadrul căruia individul este expus concomitent sau succesiv unei influențe ce provine din partea mai multor etnii. În acest caz sunt posibile astfel de consecințe precum: *segregația* (separația, discriminarea rasială), *asimilarea*, *marginalizarea* și altele.

De menționat că majoritatea cercetătorilor evidențiază îndeosebi aspectele culturale ale *identității etnice*, și anume – limba, tradițiile culturale, religia, specificul comportamentului, cunoașterea istoriei etniei sale etc. În plus, se menționează în special rolul activ al individului în constituirea iden-

tității etnice. Antrenarea individului în viața socială și în practica culturală a grupului propriu etnic reprezintă un indicator al *identității etnice*, utilizat mai frecvent. Se indică, de asemenea, și rolul deosebit al așa- numitului “*caracter național*”, precum și trăsăturile asemănătoare ale *chipului exterior*. Totuși, *caracterul național (mentalitatea)* nu este inclus întotdeauna în componența particularităților de bază ale *etnicității*. Cercetătorii V.A. Viatkin și V.Iu. Hotineț evidențiază în această ordine de idei *temperamentul național*, particularitățile specifice ale orientărilor personalității (convingerile morale, orientările valorice, concepțiile, idealurile etc.), capacitățile specifice etniei în cauză. Latura dinamică a particularităților etnopsihologice se dezvoltă în starea de spirit, în sentimente, interese, obiective interetnice, autostereotipuri, heterostereotipuri ș.a. [2, p.71].

E necesar să menționăm în continuare că în viziunea cercetătoarei române Maria Cobianu-Băcanu există două tipuri de identitate: identitate etnică și identitate națională. *Identitate etnică*, este conștiința apartenenței la un grup etnic, care se relevă atât în relațiile interindividuale, cât și în propriul for interior al celor care aparțin grupului. Păstrarea identității în evoluția evenimentelor semnifică menținerea *unității de sine, a integrității personalității* pe fondul celor mai profunde schimbări, având ca suport sau ax central *valorile general umane* ce au asigurat și asigură perpetuarea speciei umane dincolo de vitregiile la care au expus-o împrejurările istorice.

Identitatea etnică, consideră cercetătoarea, nu este un proces încheiat odată și pentru totdeauna, ci este un proces deschis, ce continuă cu fiecare individ și generație; aceasta sugerează interacțiunea dintre identitatea individuală și cea colectivă, într-un proces psihosocial ce conservă trăsături esențiale din ambele procese.

În raport cu *identitate etnică, identitate națională*, în viziunea cercetătoarei, *semnifică conștiința apartenenței la o națiune* și deopotrivă adoptarea, împărtășirea și manifestarea unor trăsături comune cu membrii acesteia, exprimate în cultură, limbă, religie, obiceiuri și tradiții. Având în centru *națiunea, statul-națiune și sentimentul național, identitatea națională este puternic legată de un teritoriu și are o conotație politică*. Se construiește pe matricea câmpului de valori și modele culturale specifice conduitelor colective de-a lungul istoriei. Conceptul de identitate națională *are un conținut mai nou decât cel de identitate etnică, pentru că el a apărut odată cu națiunea – realitate socioistorică a secolului al XIX- lea, corelată cu existența statului pe un teritoriu delimitat politic*.

Ca atribut al individului, conchide cercetătoarea, identitatea națională este o opțiune, în sensul că individul are dreptul să opteze pentru o identitate națională ce nu decurge automat din identitatea etnică [3, p.313-314].

Din cele relatate mai sus rezultă că în tratarea problematicii în cauză, în literatura de specialitate există mai multe puncte de vedere, deși, de regulă, diferă mai mult modul, maniera de a trata aceste noțiuni, iar conceptul propriu-zis rămâne în fond cam același, cu excepția unor nuanțe mai mult sau mai puțin importante.

Bunăoară, în perioada sovietică, în literatura de domeniu erau mai frecvente noțiunile de ”conștiință națională”, ”identitate națională”. În timpul de față, autorii ruși utilizează mai des noțiunea de ”conștiință etnică”, ”identitate etnică”, iar aceasta din urnă nu este divizată în ”identitate etnică” și ”identitate națională”, iar autorii români separă și definesc noțiunea de ”identitate etnică” și ”identitate națională”.

Noi după cum rezultă din text, operăm cu noțiunile de ”conștiință etnică” și ”identitate etnică”, *căci ele includ în sine atât ”etnicul”, care e mai străvechi, cât și ”naționalul”, care e mai nou, mai tânăr, din punct de vedere istoric.*

Important în acest caz este faptul că *identitate etnică*, într-un fel sau altul, se include vădit și simțitor în realitățile existente, ca și în actualitatea de ultimă oră, prin intermediul activismului uman, aducând cu sine în existența socială coloritul irepetabil al ”Eu”-lui național, care dăinuie peste timpuri, vorbindu-i lumii despre cutare sau personalitate, popor, civilizație.

Dezbaterile politice actuale privind structurarea unor mari ansambluri sociopolitice și culturale, menționează cercetătoarea *Gabriela Stoltz*, ridică semnificative probleme privind *raportul național-universal în cultură*, de exemplu: riscul pierderii specificului cultural al statelor naționale în procesul integrării în structurile suprastatale, activează problematica identităților naționale.

Profundele schimbări social-politice au adus în atenție problema identităților religioase, etnice, culturale etc. Studiul identităților culturale, etnice, naționale se centreează pe asemănările de grup și, implicit, pe diferențierile dintre grupurile sociale, tocmai pentru a facilita *comunicarea interculturală*, realizată prin respectarea particularităților culturale de grup, clase sociale, popoare, națiuni, civilizații, etc. [4, p.299-300].

În această ordine de idei extinderea Uniunii Europene, în opinia academicianului A. N. Roșca *presupune nu numai o colaborare fructuoasă și multilaterală în cele mai diverse domenii de activitate cu statele membre ale*

Uniunii (cum va fi, probabil, în viitor și Republica Moldova), dar, în același timp, în acest proces ar fi necesar să fie ocolite tendințele unificatoare ale globalizării. Ar fi cazul de a nu se admite o sinteză deplină și asimilare în modul de viață al oamenilor, de a nu se neglija cultura națională a popoarelor, identitatea lor etnică, de a nu fi știrbită conștiința lor etnică și demnitatea națională. Este important, ca, luându-se în cont condițiile și specificul mediului social al țărilor, de a determina o configurație proprie a noilor relații, reieșind din interesele geopolitice ale fiecărui stat și popor.

A crea în comun, în cadrul *Uniunii Europene* și în spațiul învecinat cu ea, o unitate armonioasă a vieții, care ar străluci în bogate și variate culori ale diferitelor culturi naționale, ar fi posibil doar în cazul, dacă ne vom familiariza cu alte culturi, dacă vom pătrunde în sensul lor cu compasiune și le vom accepta ca pe ale noastre, educând astfel în noi capacitatea de a ne completa unii pe alții prin creația noastră.

Respectiva integrării europene a țării noastre presupune în consecință afirmarea identității sale europene prin ajustarea tuturor sferelor vieții sociale la nivelul standardelor Comunității Europene. Declararea opțiunii europene a Republicii Moldova, ca și cea a altor țări, ar însemna, „de altfel, poate că este mai puțin vorba să sperăm într-un transfer complet, cât să obținem trezirea unei duble apartenențe, la propria Națiune și la Europa, așa cum ne putem simți în același timp cetățeni ai unui stat și îndrăgostiți (atașați) de regiunea în care locuim” [5, p.12].

Dar care sunt totuși cauzele esențiale ale formării unei conștiințe și identități europene? În opinia cercetătorului francez René Girault, trei factori au contribuit pentru a se ajunge la o conștientizare și identificare a unei părți a Europei ca un tot întreg, guvernabil în mod unitar, atât în domeniul economic, cât și social și politic. Este vorba mai întâi de *existența unei veritabile societăți vest-europene* coerente, în ciuda nuanțelor regionale. Se impune apoi analizei corelarea *dintre Creștere – Uniunea Europeană*. O ideeforță i-a marcat pe locuitorii Europei occidentale: realizând unificarea pieței vest-europene (Piața comună), responsabilii construcției europene au deschis calea unei ameliorări (sau accelerări) a creșterii economice. *Identitatea Europei occidentale se definește, așadar, printr-o dezvoltare rapidă, datorată eficacității, productivității sectoarelor de producție și de distribuție, tehnologiei de vârf. Acest ansamblu distinct își bazează reușita pe o cultură economică aparte.*

Crearea Europei unite a permis asigurarea păcii între popoare, care au

fost istovite secole de-a rândul de războaie interne [6, p.205-206]. Anume acești factori decisivi au condus în mod radical la o conștientizare europeană propriu-zisă, la *constituirea identității europene, a conștiinței europene și a idealului european unitar*.

Sub un alt unghi de vedere se întrezărește aici și o identitate europeană difuză, care în anumite circumstanțe îi cuprinde pe indivizi aproape fără voia lor, în cadrul unei conștiințe europene, care, dimpotrivă, nu poate fi decât rezultatul și produsul unui demers voluntar. E de menționat și faptul că în ce privește *identitate europeană, este vorba, mai întâi, de niște trăsături ale unei civilizații specifice, clădite în timp, de un patrimoniu cultural care se exprimă prin intermediul unor referințe comune la Antichitatea clasică greco-romană, la creștinătatea medievală sau la “Europa Luminilor”, cu tot ceea ce aceste referințe poată în ele ca valori, îndeosebi în termeni de drepturi civice*.

În același context, autorii autohtoni *Nicolae Enciu și Valentina Enciu afirmă că Uniunea Europeană pare a fi o astfel de entitate care are ca obiectiv constituirea caracterului supranațional al Europei, pornind de la acel adevăr că un prim document asupra identității europene a fost adoptat în decembrie 1973 de către miniștrii de Externe ai Comunității Europene, în care se menționa despre necesitatea elaborării unei viitoare definiții a identității europene pentru desfășurarea relațiilor cu alte țări ale lumii*.

Cu douăzeci de ani mai târziu, *Tratatul de la Maastricht a definit și a introdus în circuit conceptul de identitate europeană. Astfel, Uniunea Europeană se impune ca o entitate diferențiată în cadrul relațiilor internaționale. Același Tratat, fiind completat în anul 1997 prin cel de la Amsterdam, încearcă crearea identității europene la nivel individual prin acordarea cetățeniei europene tuturor cetățenilor statelor membre ale UE*.

Însă, precum s-a menționat și mai sus, integrarea politică, economică sau socială se desfășoară într-un alt mod decât cea culturală, dat fiind faptul că aceasta din urmă nu poate fi efectuată printr-o simplă decizie politică, deoarece în cazul identităților naționale populația rămâne în mod firesc mai atașată de ceea ce consideră a fi sistemul ei preferențial principal. Așadar, în măsura previzibilului, nu se pune problema dispariției statului național, acesta rămânând unul dintre instrumentele principale de asigurare a identității [7, p.314-315, 318].

Și totuși dacă ne referim, bunăoară, la *fenomenul migrației*, oricât de puternice ar fi fost rezistențele manifestate de *factorul național* – fie că e

vorba de atașamentul îndelungat al migrantului față de pământul natal sau de entuziasta lui convertire la valorile noii patrii – se pare că pentru un anumit număr de indivizi experiența imigrației a favorizat dezvoltarea unui sentiment de apartenență la o entitate ce transcende frontierele, și anume, **identitatea europeană și conștiința europeană**, fondate pe adeziunea la același sistem de valori, contopind, într-o perspectivă transnațională, democrația, drepturile omului și preocupările sociale, conturându-se în profunzime un **”europenism”** de o cu totul altă esență, de o cu totul altă coloratură, bazate, la rândul său, pe o cultură comună a popoarelor Europei, dar privilegiind, însă, în consecință, alte valori specifice anumitor popoare, precum sunt tradițiile naționale, religia, rasa, etc. [8, p.10].

Așadar, apartenența la Uniunea Europeană, este, în fond, o mărturie a coexistenței pașnice în Europa a unui spațiu multiidentitar, a câtorva varietăți de identitate și conștiință: general-europeană, vest-europeană, est-europeană, regională, autohtonă, cu o pronunțată idee a unității europene în ansamblu și a unității în diversitate, fapt care merită atenție și o apreciere aparte la ora actuală și în perspectivă.

Referințe bibliografice

1. Хотинец В.Ю. О содержании соотношений понятий этническая самоидентификация и этническое самосознание. În: Социологические исследования, Москва, 1999, № 9, с.73-79.
2. Вяткин В.А., Хотинец В. Ю. Этническое самосознание как фактор развития индивидуальности. În: Психологический журнал, Москва, 1996, Т.17, № 5, с.71-75.
3. Cobianu-Băcanu M. Românii minoritari din Covasna și Harghita. Despre o posibilă strategie a păstrării propriei lor identități naționale. În: Revista Română de Sociologie, București, 1999, nr.3-4, p.313-314.
4. Stolz G. Etnotipuri în viziune relațională. Români – alți etnici. În: Revista Română de Sociologie. București, 1999, nr.3-4, p.299-300.
5. Girault R. Rațiunile unei cercetări istorice asupra identității și conștiinței europene în secolul al XX-lea. În: Identitate și conștiință europeană în secolul al XX-lea. Trad. D.Burcea. București: Curtea Veche Publishing, 2004, p.12-21.
6. Girault R. Cele trei izvoare ale identității și conștiinței europene în secolul al XX-lea. În: Identitate și conștiință europeană în secolul al XX-lea. Trad. D.Burcea. București: Curtea Veche Publishing, 2004, p.205-206.
7. Enciu N., Enciu V. Construcția Europeană (1945-2007). Curs universitar. Ed.1-a. Chișinău: Civitas, 2007. 340 p.
8. Milza P. Rolul migrantilor în formarea identității europene. În: Identitate și

conștiință europeană în secolul al XX-lea. Trad. D. Burcea. București: Curtea Veche Publishing, 2004, p.57-64.

CONCEPTUL DE MODEL ÎN FILOSOFIA LUI C. NOICA

Vera Panfil, doctorand

Universitatea de Stat „Dimitrie Cantemir”, Chișinău, R. Moldova
veronica.panfil1955@gmail.com

THE MODEL CONCEPT IN PHILOSOPHY OF C. NOICA

Constantin Noica, entered the public, literary and philosophical life of the „generation of the 30s” during the interwar period of confrontation of ideas and identification of Romania „as a challenge of the spirit”, confident that „Mankind could be reformed if change began from the element of the edifice, from the quality of the brick, so but from the edification of the individual” [1]. The current thesis, being a brief account of the fundamental categories of the philosopher: model „after the model of self-consciousness ... a denial that is confirmed to infinity” (Stories about man), after „The model as a system for indirect study of another more complex system, directly inaccessible” (European cultural model), after the model of saying „be”, „as a Romanian conception of the world” (Pages about the Romanian soul) interpreted through the prism of culture (Noica as a „cultural trainer”) has a study orientation to the inspirations of these values from Plato’s universal philosophy, Fr. Nietzsche, Os. Spengler, Ar. J. Toynbee et al. Noica defines the notion of Culture in direct correlation with human life from the aspect of the relation between rule and exception. The human being determines in the world laws, rules, norms, which in their operation and practice admit deviations, that is exceptions from the rule.

Culturile ca configurații și sistem de valori se definesc în baza principiilor, dar „mai degrabă” în baza *excepțiilor* (abaterilor) de la *regulă* și determină „În ce raport stai față de legea ta?... cercetarea omului și a *culturilor* devine cu puțință, în măsura în care ea *lasă* de o parte o materie schimbătoare, anecdotică, istorică în favoarea unei forme, respectiv a unui raport stabil” [2].

Preocupat intens de actualizarea noțiunii de *cultură* Noica direcționează spre izvoarele acestui concept definit de Lucian Blaga în „Trilogia culturii”